

**KASBIY TA'LIM MUASSASALARIDA INGLIZ TILI DARSLARIDA
KOMMUNIKATIV YONDASHUVDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI**

Eshqorayeva Ibodat

English language teacher at Termez City Technical School No. 2

Annotatsiya

Ushbu tezisdagi kasbiy ta'lim muassasalarida ingliz tili darslarini tashkil etishda kommunikativ yondashuvdan foydalanishning pedagogik samaradorligi tahlil qilinadi. Bugungi kunda kasbiy ta'lim tizimida ingliz tilini o'qitish faqat grammatik qoidalarni o'zlashtirish yoki matn tarjima qilish bilan cheklanmasligi kerak. Chunki bo'lajak mutaxassis mehnat bozorida chet tilidan real kasbiy vaziyatlarda foydalanishga ehtiyoj sezadi. Shu sababli ingliz tili darslarida talabalarning og'zaki nutqi, tinglab tushunish ko'nikmasi, kasbiy muloqot madaniyati va amaliy kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Tezisdagi kommunikativ yondashuvning mazmuni, metodik imkoniyatlari, dars jarayonidagi amaliy shakllari va kasbiy ta'limdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, ushbu yondashuvning samaradorligi o'quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi, kasbiy terminlardan foydalanishi va muloqotga kirishish qobiliyati bilan bog'liq holda tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar

kasbiy ta'lim, ingliz tili, kommunikativ yondashuv, kommunikativ kompetensiya, kasbiy muloqot, interfaol metod, nutqiy faoliyat, amaliy til o'rganish.

Kirish

Zamonaviy kasbiy ta'limning asosiy vazifalaridan biri mehnat bozori talablariga mos, amaliy ko'nikmalarga ega, mustaqil fikrlaydigan va xalqaro axborot maydonida faol harakatlana oladigan mutaxassislarni tayyorlashdan iborat. Bu jarayonda ingliz tilining o'zini alohida ahamiyatga ega. Chunki ko'plab kasblarda texnik hujjatlar, ishlab chiqarish yo'riqnomalari, kompyuter dasturlari, kasbiy adabiyotlar va xalqaro hamkorlik jarayonlari ingliz tili bilan bevosita bog'liq. Shunday ekan, kasbiy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish nazariy bilim berishdan ko'ra ko'proq amaliy kommunikativ faoliyatga yo'naltirilishi zarur.

An'anaviy ingliz tili darslarida ko'pincha grammatik qoidalarni yodlash, matnlarni tarjima qilish, tayyor dialoglarni takrorlash kabi usullar ustuvor bo'lib kelgan. Bunday yondashuv ayrim hollarda til haqidagi bilimni shakllantirsa-da, o'quvchining real muloqotga kirishish qobiliyatini yetarli darajada rivojlantirmaydi. Natijada talaba grammatikani bilishi mumkin, ammo oddiy kasbiy vaziyatda ingliz tilida fikrini erkin ifodalashda qiynaladi. Bu esa ingliz tili ta'limidagi asosiy muammo — bilim va amaliy nutq o'rtasidagi uzilishni yuzaga keltiradi.

Kommunikativ yondashuv aynan shu muammoni bartaraf etishga xizmat qiladi. Uning asosiy mohiyati tilni qoidalar yig'indisi sifatida emas, balki muloqot vositasi sifatida o'rgatishdan iborat. Bu yondashuvda dars jarayoni o'quvchini gapirishga, savol berishga, fikr bildirishga, bahslashishga, kasbiy vaziyatlarni tahlil qilishga va real hayotga yaqin topshiriqlarni bajarishga yo'naltiriladi. Kasbiy ta'lim muassasalarida esa bu yondashuv yanada muhimdir, chunki o'quvchi ingliz tilini kelajakdagi kasbiy faoliyatida qo'llashga tayyorlanadi.

Tezisning maqsadi kasbiy ta'lim muassasalarida ingliz tili darslarida kommunikativ yondashuvdan foydalanish samaradorligini nazariy va metodik jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqotning asosiy vazifalari kommunikativ yondashuvning mazmunini ochib berish, uning

kasbiy ta'limdagi imkoniyatlarini tahlil qilish, dars jarayonida qo'llanish shakllarini ko'rsatish va ushbu yondashuvning o'quvchilar nutqiy kompetensiyasiga ta'sirini aniqlashdan iborat.

Metodlar

Tezisni tayyorlashda nazariy-tahliliy, qiyosiy-metodik va pedagogik kuzatuv usullaridan foydalanildi. Avvalo, kommunikativ yondashuvga oid ilmiy-metodik qarashlar o'rganildi. Ingliz tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiya, nutqiy faoliyat, kasbiy muloqot va interfaol metodlar haqidagi ilmiy manbalar tahlil qilindi. Shuningdek, kasbiy ta'lim muassasalarida ingliz tili darslarining amaliy xususiyatlari, o'quvchilarning til o'rganishdagi ehtiyojlari va kasbiy yo'nalish bilan bog'liq kommunikativ vaziyatlar ko'rib chiqildi.

Metodik tahlilda kommunikativ yondashuv asosida tashkil etiladigan dars shakllariga alohida e'tibor qaratildi. Jumladan, rolli o'yinlar, juftlikda ishlash, guruh muhokamasi, kasbiy dialoglar, muammoli vaziyatlar, loyiha asosida ishlash, taqdimot tayyorlash, intervyu, munozara va kasbiy terminlar asosidagi mashqlar samaradorlik mezonlari nuqtayi nazaridan tahlil qilindi. Bu metodlar an'anaviy mashqlar bilan qiyoslanib, ularning o'quvchi faolligiga, nutqiy mustaqilligiga va amaliy muloqotga tayyorgarligiga ta'siri baholandi.

Tadqiqotda asosiy mezon sifatida quyidagi jihatlar belgilandi: o'quvchining darsdagi faolligi, ingliz tilida fikr bildirishga tayyorligi, kasbiy terminlardan to'g'ri foydalanishi, tinglab tushunish darajasi, savol-javob jarayonida ishtiroki, guruhda ishlash ko'nikmasi va real kasbiy vaziyatga mos nutq tuza olishi. Ushbu mezonlar kommunikativ yondashuvning samaradorligini aniqlashda muhim ko'rsatkichlar hisoblanadi.

Natijalar

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ yondashuv kasbiy ta'lim muassasalarida ingliz tili darslarining amaliy yo'nalishini kuchaytiradi. Bu yondashuv o'quvchini passiv tinglovchi yoki tayyor qoidalarni yodlovchi subyekt sifatida emas, balki faol muloqot ishtirokchisi sifatida shakllantiradi. Ayniqsa, kasbiy yo'nalishga mos dialoglar, ishlab chiqarish jarayoniga oid vaziyatlar, xizmat ko'rsatish, texnika, tibbiyot, iqtisod, turizm yoki axborot texnologiyalari sohaslariga oid matn va topshiriqlar o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Kommunikativ yondashuvning birinchi samarali jihati shundaki, u o'quvchilarning og'zaki nutq faolligini oshiradi. An'anaviy darsda o'qituvchi ko'proq gapiradi, o'quvchi esa tinglaydi yoki yozma mashq bajaradi. Kommunikativ darsda esa o'quvchi savol beradi, javob qaytaradi, fikr bildiradi, sherigi bilan muloqot qiladi va o'z kasbiy yo'nalishiga oid vazifani ingliz tilida bajaradi. Bu jarayon nutqiy qo'rquvni kamaytiradi va o'quvchida tilni amalda qo'llashga nisbatan ishonch hosil qiladi.

Ikkinchi samarali jihat — kommunikativ yondashuv kasbiy kompetensiya bilan til kompetensiyasini bog'laydi. Masalan, texnikumda avtomobilsozlik yo'nalishida tahsil olayotgan o'quvchi ingliz tilida avtomobil qismlari, texnik xizmat ko'rsatish, xavfsizlik qoidalari yoki mijoz bilan muloqot qilishga oid dialoglar tuzsa, u nafaqat ingliz tilini, balki o'z kasbiy sohasiga oid atamalarni ham o'zlashtiradi. Bu esa dars mazmunini real kasbiy ehtiyoj bilan bog'laydi.

Uchinchi jihat — kommunikativ yondashuv o'quvchilarda mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatda qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan, "A foreign customer asks for technical help", "A tourist needs information", "A patient describes symptoms", "A client asks about payment conditions" kabi vaziyatlar o'quvchini tayyor javobni yodlashga emas, balki vaziyatga mos ravishda fikr bildirishga majbur qiladi. Bu esa til o'rganishni jonli, amaliy va maqsadli jarayonga aylantiradi.

To'rtinchi jihat — kommunikativ metodlar darsda hamkorlik muhitini kuchaytiradi. Juftlikda va guruhda ishlash o'quvchilar o'rtasida o'zaro yordam, fikr almashish va mas'uliyatni shakllantiradi. Biroq bu yerda muhim xavf ham bor: agar guruh ishlari aniq vazifa, vaqt me'yori va baholash mezonlari bilan boshqarilmasa, dars shunchaki tartibsiz suhbatga aylanib qoladi. Demak, kommunikativ yondashuv samarali bo'lishi uchun o'qituvchi vazifani aniq qo'yishi, natijani baholashi va har bir o'quvchining ishtirokini nazorat qilishi kerak.

Muhokama

Kommunikativ yondashuvning samaradorligi o'z-o'zidan yuzaga kelmaydi. Bu yondashuvni darsga shunchaki "dialog qildirish" yoki "guruhga bo'lish" deb tushunish xato. Uning asosiy talabi — til o'rganish jarayonini real muloqot ehtiyoji bilan bog'lashdir. Agar topshiriqlar kasbiy vaziyatga mos bo'lmasa, kommunikativ yondashuv yuzaki ko'rinish oladi. Masalan, kasbiy ta'lim muassasasida umumiy, hayotiy mavzular bilan cheklanib qolish yetarli emas. Darsda aynan o'quvchining kelajak kasbiga oid vaziyatlar, terminlar va amaliy nutq namunalaridan foydalanish zarur.

Bu yondashuvning yana bir muhim sharti — o'qituvchining metodik tayyorgarligidir. Kommunikativ darsda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki tashkilotchi, yo'naltiruvchi, kuzatuvchi va baholovchi vazifasini bajaradi. O'qituvchi darsda o'quvchilarga ortiqcha tayyor javob bermasligi, aksincha, ularni mustaqil muloqotga yo'naltirishi kerak. Shu bilan birga, xatolarni tuzatishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Har bir grammatik xatoni darhol to'xtatib tuzatish o'quvchining gapirishga bo'lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. Shuning uchun kommunikativ darslarda xatolarni tuzatish muloqotni butunlay to'xtatmaydigan, keyingi tahlil bosqichida amalga oshiriladigan shaklda tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Kasbiy ta'lim sharoitida kommunikativ yondashuvning asosiy afzalligi uning amaliy natijaga yo'naltirilganligidir. O'quvchi ingliz tilini abstrakt fan sifatida emas, balki kelajak kasbi uchun zarur vosita sifatida qabul qiladi. Bu esa motivatsiyani oshiradi. Ammo bu jarayonda darslik va o'quv materiallari muammosi ham mavjud. Ko'plab hollarda ingliz tili darsliklari umumiy mavzularga asoslangan bo'lib, kasbiy yo'nalish xususiyatlarini yetarli aks ettirmaydi. Shu sababli o'qituvchi qo'shimcha kasbiy matnlar, dialoglar, audio materiallar va amaliy topshiriqlarni mustaqil tayyorlashiga to'g'ri keladi.

Kommunikativ yondashuvni samarali qo'llash uchun baholash tizimi ham mos bo'lishi kerak. Agar baholash faqat test, tarjima yoki grammatik mashqlarga asoslangan bo'lsa, kommunikativ kompetensiyani to'liq aniqlab bo'lmaydi. Baholashda og'zaki javob, dialogda ishtirok, kasbiy vaziyatni tushuntirish, taqdimot qilish, savolga javob berish, tinglab tushunish va guruhdagi faollik kabi mezonlar ham hisobga olinishi kerak. Aks holda dars kommunikativ bo'lsa ham, baholash eski tizimda qoladi va o'quvchi asosiy e'tiborni yana grammatik yodlashga qaratadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kasbiy ta'lim muassasalarida ingliz tili darslarida kommunikativ yondashuvdan foydalanish o'quvchilarning amaliy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda samarali metodik yo'nalish hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchini ingliz tilida fikr bildirishga, kasbiy vaziyatlarda muloqot qilishga, terminlardan foydalanishga va real hayotga yaqin topshiriqlarni bajarishga o'rgatadi. Kommunikativ yondashuvning eng kuchli tomoni shundaki, u ingliz tilini kasbiy ehtiyoj bilan bog'laydi va o'quvchining darsdagi faolligini oshiradi.

Biroq bu yondashuvni muvaffaqiyatli qo'llash uchun bir nechta shart bajarilishi kerak: dars materiallari kasbiy yo'nalishga mos bo'lishi, topshiriqlar real muloqotga asoslanishi, o'qituvchi

kommunikativ metodlarni puxta egallagan bo'lishi, baholash mezonlari esa faqat grammatik bilimni emas, balki amaliy nutqiy faoliyatni ham qamrab olishi zarur. Aks holda kommunikativ yondashuv tashqi shaklga aylanib qoladi va kutilgan natijani bermaydi.

Shu bois kasbiy ta'lim muassasalarida ingliz tili darslarini takomillashtirishda kommunikativ yondashuvni tizimli, maqsadli va kasbiy kompetensiya bilan bog'langan holda qo'llash muhimdir. Bu nafaqat o'quvchilarning til bilish darajasini, balki ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorgarligini ham oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jalolov J. Chet til o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2012.
2. Hoshimov O'., Yoqubov I. Ingliz tili o'qitish metodikasi. Toshkent: Sharq, 2003.
3. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
4. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. London: Pearson Education, 2015.
5. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. New York: Pearson Education, 2014.
6. Littlewood W. Communicative Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
7. Nunan D. Task-Based Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.